

<https://dzieje.pl/postacie/maciej-rataj> :

- **Maciej Rataj** urodził się 19 lutego 1884 r. we wsi Chłopy niedaleko Lwowa.
- Jego ojciec posiadał czteromorgowe gospodarstwo. W wieku sześciu lat w rodzinnej wsi rozpoczął naukę w szkole ludowej, którą następnie kontynuował w pobliskim Komarnie.
- W 1896 r. został uczniem IV Gimnazjum we Lwowie.
- Trudna sytuacja materialna rodziców nie pozwalała im na udzielanie synowi wystarczającej pomocy materialnej. Jednak dzięki bardzo dobrym wynikom w nauce otrzymywał stypendium. Dodatkowo zarabiał udzielając korepetycji. Obok nauki zajmował się również działalnością społeczną. Już w czasie gimnazjum angażował się w prace kółek samokształceniowych.
- W późniejszym okresie wstąpił do związanego z ruchem ludowym Koła Towarzystwa Szkoły Ludowej im. Tadeusza Kościuszki we Lwowie. Był członkiem jego zarządu, a także pełnił funkcję skarbnika. Prowadził również odczyty dla ludności wiejskiej.
- W czerwcu 1904 r. z wyróżnieniem zdał egzamin dojrzałości, a następnie rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego, wybierając jako kierunek filologię klasyczną.

Rataj – PSL, nauczanie

Właśnie w okresie studenckim prawdopodobnie został członkiem Polskiego Stronnictwa Ludowego (dokładna data jego wstąpienia nie jest znana).

Po ukończeniu studiów w 1908 r. podjął pracę nauczyciela łaciny, greki i propedeutyki filozofii w IV Gimnazjum we Lwowie. W 1913 r. wyjechał wraz z żoną do Pełkiń pod Jarosławem, gdzie objął obowiązki nauczyciela synów księcia Witolda Czartoryskiego.

Po rozłamie w PSL, który nastąpił w grudniu 1913 r., stanął po stronie [Wincentego Witosa](#) i Jakuba Bojki. Od 1914 r. był członkiem PSL „Piast”.

Po wybuchu I wojny światowej w trakcie rosyjskiej ofensywy w Galicji wraz z Czartoryskimi i własną rodziną opuścił Pełkinie. Następnie przebywał m.in. w Krakowie, Wiedniu i na Morawach.

W 1917 r. ponownie podjął pracę w IV Gimnazjum we Lwowie.

We wrześniu 1918 r. przeniósł się do Zamościa, gdzie został nauczycielem w Królewsko-Polskim Gimnazjum Męskim. Tam też związał się z PSL „Wyzwolenie”.

13 października 1918 r. wziął aktywny udział w wiecu niepodległościowym zorganizowanym w Zamościu, w trakcie którego wygłosił gorące patriotyczne przemówienie.

W krótkim czasie stał się jednym z liderów PSL „Wyzwolenie” w regionie. Przemawiał na spotkaniach, organizował Straż Obywatelską, a także publikował na łamach „Gazety Zamojskiej” (organu PSL) artykuły o tematyce politycznej.

Rataj – poseł, minister, marszałek Sejmu

26 stycznia 1919 r. został wybrany posłem do [Sejmu Ustawodawczego](#) z zamojskiej listy PSL „Wyzwolenie”. W pierwszym parlamencie odrodzonej Polski pracował w komisjach: oświaty, spraw zagranicznych i konstytucyjnej. W tej ostatniej pełnił najpierw funkcję wiceprzewodniczącego, a następnie przewodniczącego, w dużym stopniu przyczyniając się do opracowania [Konstytucji Marcowej](#) (1921) i nowej ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu (1922). Jako zwolennik zjednoczenia ruchu ludowego był współtwórcą powstałego w październiku 1919 r. wspólnego klubu sejmowego PSL „Piast” i PSL „Wyzwolenie. Objął w nim funkcję wiceprzewodniczącego (przewodniczącym został Wincenty Witosa).

W styczniu 1920 r., po utworzeniu odrębnego klubu PSL „Wyzwolenie” przez działaczy skupionych wokół prezesa Stanisława Thugutta, nie wstąpił do niego i pozostał nadal we wspólnym klubie. W konsekwencji wykluczono go z „Wyzwolenia”, co spowodowało jego przejście do PSL „Piast”.

W dramatycznym okresie [wojny polsko-sowieckiej](#) 1 lipca 1920 r. został członkiem Rady Obrony Państwa. 24 lipca 1920 r. objął stanowisko ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego w koalicyjnym Rządzie Obrony Narodowej pod prezesurą Wincentego Witosa.

We wrześniu 1921 r., po dymisji rządu W. Witosa, powrócił do pracy sejmowej i ponownie objął funkcję przewodniczącego Komisji Konstytucyjnej.

W wyborach parlamentarnych w listopadzie 1922 r. uzyskał mandat poselski kandydując z listy PSL „Piast”.

1 grudnia 1922 r. dzięki wsparciu prawicy wybrany został marszałkiem Sejmu.

Po zabójstwie prezydenta Gabriela Narutowicza 16 grudnia 1922 r. zgodnie z Konstytucją Marcową jako marszałek Sejmu przejął obowiązki głowy państwa. Tego samego dnia powierzył [gen. Władysławowi Sikorskiemu](#) misję tworzenia rządu. Władzę prezydencką 20 grudnia przekazał wybranemu przez Zgromadzenie Narodowe Stanisławowi Wojciechowskiemu. Był jednym z twórców porozumienia pomiędzy PSL „Piast”, Związkiem Ludowo-Narodowym i Chrześcijańską Demokracją, dzięki któremu 28 maja 1923 r. powstał drugi rząd W. Witosa.

Rataj wobec sanacji

W czasie zbrojnego zamachu stanu, którego dokonał [Józef Piłsudski](#), Maciej Rataj ponownie stanął na czele państwa. 14 maja 1926 r. ustępujący prezydent Stanisław Wojciechowski przekazał mu uprawnienia Prezydenta Rzeczypospolitej.

Obowiązki te pełnił do 4 czerwca, kiedy to władzę prezydencką przejął od niego wybrany przez Zgromadzenie Narodowe na ten urząd [Ignacy Mościcki](#), popierany przez J. Piłsudskiego, a także samego M. Rataja.

Po zamachu majowym, wobec coraz częstszych ataków J. Piłsudskiego na parlament, starał się bronić jego niezależności. W wyborach parlamentarnych w marcu 1928 r. uzyskał ponownie mandat poselski. W Sejmie drugiej kadencji był członkiem komisji budżetowej oraz konstytucyjnej.

W latach 1928-1930 przeszedł na pozycję zdecydowanie opozycyjne wobec rządów sanacji.

Reprezentując PSL „Piast” brał udział w tworzeniu Centrolewu. Angażował się także w działania zmierzające do zjednoczenia ruchu ludowego.

Po aresztowaniu we wrześniu 1930 r. W. Witosa, W. Kiernika i innych przywódców Centrolewu przejął kierownictwo w PSL „Piast”. W listopadzie 1930 r. w wyborach do Sejmu trzeciej kadencji nie zdobył miejsca w parlamencie.

Po utworzeniu w marcu 1931 r. jednolitego Stronnictwa Ludowego wszedł w skład jego Naczelny Komitet Wykonawczy. W tym czasie został redaktorem „Zielonego Sztandaru”, będącego organem prasowym SL. Funkcję tę pełnił do września 1939 r.

W styczniu 1934 r. w związku z polityczną emigracją W. Witosa, skazanego na karę więzienia w procesie przywódców Centrolewu, zajął jego miejsce w Sejmie.

Od lutego 1935 r. pełnił funkcję prezesa NKW SL.

W 1937 r. był przeciwnikiem organizacji powszechnego strajku chłopskiego.

17 maja 1939 r. po powrocie do kraju W. Witosa przekazał mu kierownictwo SL.

Rataj zamordowany w Palmirach

Po wybuchu II wojny światowej pozostał w kraju. Będąc zwolennikiem utworzenia jednolitej podziemnej organizacji wojskowej, zaangażował się w działania Głównej Rady Politycznej przy Służbie Zwycięstwu Polski. Jednocześnie dążył do rozwinięcia pracy konspiracyjnej przez SL.

Pod koniec listopada 1939 r. został aresztowany przez Niemców. Przetrzymany był w więzieniu przy ul. Daniłowiczowskiej w Warszawie.

Na początku 1940 r. został zwolniony. Przeniósł się do Otwocka.

Wkrótce powrócił jednak do Warszawy i w marcu 1940 r. zorganizował Centralne Kierownictwo Ruchu Ludowego, nad którym przejął zwierzchnictwo.

30 marca 1940 r. został ponownie aresztowany. Tym razem osadzono go w więzieniu na Pawiaku.

21 czerwca 1940 r. Maciej Rataj razem z innymi więźniami, wśród których był m.in. Mieczysław Niedziałkowski, został rozstrzelany w leżących pod Warszawą Palmirach.

W 1946 r. jego ciało zostało ekshumowane i uroczystie pochowane na cmentarzu w Palmirach.
(PAP)

Maciej Rataj

polski działacz ludowy, publicysta. 1922-1928 marszałek sejmu. Przed I wojną światową prowadził działalność polityczną wśród młodzieży akademickiej we Lwowie. 1913-1918 i 1920-1931 członek Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”. 1918-1919 członek PSL „Wyzwolenie”, z ramienia którego w 1919 wszedł do sejmu.

Przeciwnik ratyfikowania traktatu wersalskiego ze względu na niekorzystne ustalenia w sprawach polsko-niemieckich. W czasie wojny polsko-bolszewickiej w 1920 wszedł do Rady Obrony Państwa. 1920-1921 minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego, następnie kultury i sztuki. Wiceprzewodniczący komisji sejmowej opracowującej projekt konstytucji, zwanej później marcową (konstytucja marcowa).

Jako marszałek sejmu dwukrotnie pełnił funkcję głowy państwa – w grudniu 1922 po zabójstwie prezydenta G. Narutowicza, kiedy powołał silny, pozaparlamentarny rząd W. Sikorskiego, i w maju 1926, po ustąpieniu prezydenta S. Wojciechowskiego. Przeciwnik J. Piłsudskiego, zwolennik zjednoczenia ruchu ludowego, współzałożyciel Stronnictwa Ludowego (1931), następnie jego prezes (do 1939).

Po agresji Niemiec złożył prezydentowi I. Mościckiemu propozycję utworzenia „rządu zgody narodowej”. Po klęsce wrześniowej w Służbie Zwycięstwu Polski. Przedstawiciel Stronnictwa Ludowego w Politycznym Komitecie Porozumiewawczym, twórca Ruchu Obrony Chłopów. Aresztowany, więziony na Pawiaku i rozstrzelany w Palmirach. Autor Pamiętników 1918-1927 (1966).

Sejm Dzieci i Młodzieży zbiera się od 1994 r. co roku 1 czerwca w Międzynarodowym Dniu Dziecka. Posiedzenie odbywa się w gmachu Sejmu RP i kończy się ogłoszeniem wypracowanej uchwały SDiM. Sejm Dzieci i Młodzieży to jednak nie tylko posiedzenie, ale przede wszystkim projekt edukacyjny. Jego siłą są uczestnicy. Co roku kilkaset młodych, pełnych pasji, energii i pomysłów ludzi z całej Polski pokazuje, że ich wspólnym celem jest aktywne działanie oraz zmiana otaczającego ich świata. Temat tegorocznego zadania brzmi : „Posłowie pierwszego Sejmu Niepodległej.”

„Wszędzie, gdzie nas postawił obowiązek, tam należy trwać [...]”- Maciej Rataj – poseł na Sejm Ustawodawczy 1919 -1922 i Marszałek Sejmu w latach 1922 – 1928.

Sejm Dzieci i Młodzieży zbiera się od 1994 r. co roku 1 czerwca w Międzynarodowym Dniu Dziecka. Posiedzenie odbywa się w gmachu Sejmu RP i kończy się ogłoszeniem wypracowanej uchwały SDiM. Sejm Dzieci i Młodzieży to jednak nie tylko posiedzenie, ale przede wszystkim projekt edukacyjny. Jego siłą są uczestnicy. Co roku kilkaset młodych, pełnych pasji, energii i pomysłów ludzi z całej Polski pokazuje, że ich wspólnym celem jest aktywne działanie oraz zmiana otaczającego ich świata. Temat tegorocznego zadania brzmi : „Posłowie pierwszego Sejmu Niepodległej.”

Uczestnicy muszą wybrać osobę, która została posłem Sejmu Ustawodawczego w 1919 r. lub posłem na Sejm I kadencji II RP w 1922 r. Organizatorem XXIV sesji Sejmu Dzieci i Młodzieży jest Kancelaria Sejmu, a współorganizatorami podobnie jak w ubiegłych latach: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji oraz Instytut Pamięci Narodowej.

Mateusz Golczyk i Mateusz Romaniuk z I LO im. Księżnej Elżbiety zdecydowali się na Macieja Rataja . Zapraszamy do zapoznania się z biografią tej niezwykle ciekawej postaci.

Urodzony 19 II 1884 r. we wsi Chłopy w okolicach Lwowa. Był synem Wojciecha, właściciela ośmiomorgowego gospodarstwa, i Józefy z Nowickich. Jego ojciec interesował się sprawami publicznymi, prenumerował pismo „Wieniec i Pszczółka”, zbierał i czytał książki oraz kalendarze. Maciej Rataj rozpoczął edukację w szkole ludowej w rodzinnej wsi, a później przeniósł się do szkoły w pobliskim Komarnie. Po przeprowadzce do Lwowa uczęszczał do IV Gimnazjum Klasycznego. Przez cały okres nauki i przebywania poza domem mógł liczyć tylko na siebie. Rodzice nie byli w stanie wspomagać syna finansowo. Ale dzięki pracowitości i niewątpliwym zdolnościom, Rataj utrzymywał się ze stypendium i udzielania korepetycji. Ostatnim etapem edukacji przyszłego pośła były studia w zakresie

filologii klasycznej na Uniwersytecie Lwowskim. W szkole średniej wygłosił dla mieszkańców swojej rodzinnej wsi pierwszy publiczny odczyt. Na studiach zaczął pisywać do prasy, m.in. do „Przyjaciela Ludu” i „Kuriera Lwowskiego”. W tym samym czasie działał w organizacji oświatowej – Towarzystwie Szkoły Ludowej im. Tadeusza Kościuszki oraz samopomocowej studenckiej organizacji – „Bratnia Pomoc”. Od czasów studiów we Lwowie Maciej Rataj znany był jako płomienny mówca, człowiek oddany sprawom Polski, wsi i chłopów, nieustający w działalności społecznej i politycznej. Swą postawą zdobył uznanie i autorytet. Chłopi ufali mu, czuli w nim reprezentanta swych interesów, swego przywódcę. Dowodem tego było wybranie go w roku 1919 na posła do Sejmu Ustawodawczego RP z listy Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”, przy czym został obrany wiceprzewodniczącym komisji konstytucyjnej. Fakt ten zdecydował o dalszych losach Rataja. Porzucił swą nauczycielską posadę w zamojskim gimnazjum i przeniósł się do Warszawy, gdzie żywo włączył w nurt życia politycznego kraju. Szybko osiągnął kolejne szczeble w swej politycznej i państwowej karierze. W czasie wojny polsko-bolszewickiej Rataj otrzymał nominację na ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego w rządzie Wincentego Witosa. To jemu zawdzięczamy stworzenie systemu kuratoriów, który funkcjonuje do dzisiaj oraz zniesienie w polskiej szkole kar cielesnych. Kiedy 1 grudnia 1922 r. został wybrany na marszałka Sejmu, był już wytrawnym politykiem, świadomym obowiązków, jakie spoczywają na barkach członków parlamentu. Tak mówił w swoim inauguracyjnym przemówieniu o celach stojących przed polskimi posłami: „Obejmując urząd marszałka, zdaję sobie sprawę w całej pełni, że biorę nie tylko zaszczyt, lecz i ciężki obowiązek. [...] Nie jest moją rzeczą skreślić położenie, w jakim się znajdujemy, ale jedno mogę powiedzieć – to, co mówi dziś każdy obywatel polski: musimy ratować skarb i uzdrowić finanse. Domaga się tego cały kraj i ma na nas oczy zwrócone – dzisiaj z oczekiwaniem, a sądzę, że nikt nie pragnie tego, aby jutro – z zawodem”. Niestety, już kilka dni po objęciu stanowiska marszałka, Rataj został zmuszony przejąć obowiązki głowy państwa. Stało się to 16 grudnia 1922 r. po zamordowaniu przez Eligiusza Niewiadomskiego, pierwszego wybranego w II Rzeczypospolitej prezydenta – Gabriela Narutowicza. Oto jak komentował to tragiczne wydarzenie: „Stało się wielkie nieszczęście: najwyższy reprezentant Rzeczypospolitej padł od kuli szaleńca, który straszną krzywdę wyrządził całemu narodowi, bo wobec świata przedstawił swym czynem Polskę jako kraj zamętu. Cała Polska czyn ten potępia. Ale sprawiedliwość każe przyznać, że szaleńców takich mogła wyhodować atmosfera zawiści i nienawiści, jaka zapanowała niestety w Polsce już od chwili jej zmartwychwstania. [...] Winni jesteśmy wobec kraju – i w Sejmie, i w Senacie – zapomnieć nareszcie o tym, co nas dzieli, a pomyśleć o tym, co nas może jednoczyć”.

Drugi raz przyszło Ratajowi objąć obowiązki prezydenta, kiedy przewrocie majowym w 1926 r. prezydent Stanisław Wojciechowski podał się do dymisji. W tym trudnym dla Polski czasie marszałek stał się także mediatorem pomiędzy stroną rządową a Piłsudskim.

Rataj zalegalizował sytuację polityczną, jaka nastąpiła po przewrocie majowym. Pełniąc obowiązki prezydenta, powołał Kazimierza Bartla na stanowisko premiera, a następnie przewodniczył Zgromadzeniu Narodowemu, które wybrało Ignacego Mościckiego na prezydenta. W wyborach do Sejmu w roku 1930 Rataj przepadł, ale w związku ze skazaniem Wincentego Witosa w procesie brzeskim, przejął jego mandat. Po wprowadzeniu Konstytucji kwietniowej w 1935 r. Stronnictwo Ludowe zbytkotowało kolejne wybory do Sejmu.

W 1937 r., będąc już poza parlamentem, Rataj tak oceniał sytuację w kraju: „Widok, jaki przedstawia dziś stan wewnętrzny Polski, jest wręcz tragiczny, a chwilami tragikomiczny. Kiedy czytam sprawozdania z Sejmu i Senatu, kiedy czytam przemówienia, kiedy patrzę poprzez szpalty gazet na gry, które się odgrywają, na zakłamanie, które stamtąd wieje, doznaję uczucia, jakbym patrzył na to, że w domu żałoby urządził ktoś teatr marionetek, gdzie na scenie poruszają się pajacyki i wywijają drewnianymi mieczykami, nie zdając sobie sprawy z tego, co się naokoło dzieje”. Bardzo ostre to słowa, ale słyhać w nich wyraźnie rozgoryczenie polityką obozu sanacyjnego, której wyrazem była nowa konstytucja.

Marszałek poza aktywnością parlamentarną niezmiernie działał na rzecz zjednoczenia się wszystkich sił ludowych. W 1931 r. udało się scalić ruch ludowy i z PSL „Piast”, PSL „Wyzwolenie” oraz Stronnictwa Chłopskiego utworzyć jedną partię chłopską – Stronnictwo Ludowe. Rataj został wówczas redaktorem naczelnym organu prasowego SL – „Zielonego Sztandaru” i pełnił tę funkcję do 1939 r.

Po wyjeździe Witosa do Czechosłowacji Rataj faktycznie sprawował obowiązki szefa SL i prezesa Naczelnego Komitetu Wykonawczego SL.

Kiedy wybuchła wojna, Rataj wbrew zaleceniom władz partyjnych postanowił zostać na terenie okupowanej Polski. Aresztowanie przez Niemców Wincentego Witosa i fakt, że Stanisław Mikołajczyk znalazł się poza krajem, spowodowało, że Rataj stał się najważniejszym działaczem ruchu ludowego i naturalnie objął przywództwo w konspiracyjnym Stronnictwie Ludowym. Natychmiast też włączył się w budowę zrębów podziemnego państwa polskiego.

Już w końcu września 1939 r. powstała organizacja Służba Zwycięstwu Polski pod dowództwem generała Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego. SZP posiadała członów cywilny, a więc Główną Radę Polityczną, w skład której weszły cztery największe partie, będące w opozycji do systemu sanacyjnego. Partie te reprezentowali: Maciej Rataj ze Stronnictwa Ludowego, Mieczysław Niedziałkowski z PPS, Leon Nowodworski ze Stronnictwa Narodowego oraz Mieczysław Michałowicz jako przedstawiciel Stronnictwa Demokratycznego.

Co ciekawe, Rataj przez cały ten czas mieszkał w swoim dotychczasowym lokum, czyli w mieszkaniu swej córki, przy ul. Hożej 14 w Warszawie. Polityk kontynuował działalność polityczną i robił to niemal oficjalnie. Liczba osób odwiedzających jego mieszkanie nie uszła więc uwadze władz okupacyjnych i już w listopadzie 1939 r. Rataj został przez Niemców zatrzymany i umieszczony w areszcie przy ul. Daniłowiczowskiej. Po kilkumiesięcznym pobycie, w lutym 1940 r., wypuszczono go jednak na wolność. Prawdopodobnie Niemcy złożyli politykowi ofertę stworzenia kolaboracyjnego rządu, na co oczywiście nie przystał.

Pomimo próśb i ostrzeżeń współpracowników marszałek nie ukrył się. Dalej działał, lekceważąc zasady konspiracji. Kiedy w połowie marca 1940 r. Niemcy powtórnie go aresztowali, nie chcieli powtórzyć swojego błędu, więc tym razem Rataj nie został już tak łatwo oswobodzony. Trafiał do więzienia pawiackiego, skąd został wywieziony do Palmir i rozstrzelany 21 czerwca 1940 r.

Maciej Rataj był wyjątkową postacią, o której każdy z nas powinien pamiętać. Chłopskie pochodzenie nie przeszkodziło mu w osiągnięciu sukcesu w polityce.

„Pamiętniki 1918–1927” (cz. I i II)

Maciej Rataj

Maciej Rataj

**PAMIĘTNIKI
1918–1927**

część I

100-LECIE NIEPODLEGŁOŚCI
Wypomnienia i pamiętniki

Pamiętniki wybitnego polityka II RP, marszałka Sejmu i zastępcy prezydenta RP, zawsze były cennym źródłem dla historyków. Teraz wszyscy mogą po nie sięgnąć dzięki ich publikacji przez Muzeum Historii Polski, w ramach serii „100-lecie niepodległości. Wspomnienia i pamiętniki”.

Mogą być one gratką dla czytelników zainteresowanych życiem politycznym tamtego okresu, chcących poznać kulisy spotkań, rozmów i konfliktów przedstawicieli różnych ugrupowań zasiadających w sejmowych ławach. Jest to o tyle ciekawe, że dostajemy informacje z pierwszej ręki, od człowieka, który miał realny wpływ na wiele podejmowanych wówczas decyzji. I choć nie zawsze Maciej Rataj był w swoich notatkach systematyczny, to opisy rozmów, spotkań, jakie znalazły się w zeszytach oraz na luźnych kartkach z nadrukiem „Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej”, i tak dają pogłębiony obraz tego, co się wówczas działo.

Zanim jednak przejdziemy do studiowania dwóch tomów „Pamiętników”, warto poznać sylwetkę ich autora, szczegółowo przedstawioną we wstępie książki przez Mateusza Ratyńskiego. Dzięki niemu dowiadujemy się, że Maciej Rataj pochodził z chłopskiej rodziny, mieszkającej w galicyjskiej wsi Chłopy. Jego rodzice nie byli zamożni, ale mimo to kładli duży nacisk na edukację dzieci. Przyszły polityk poszedł do Gimnazjum Klasycznego we Lwowie, a następnie studiował filologię klasyczną na Uniwersytecie Lwowskim, zostając później korepetytorem dzieci Witolda Czartoryskiego oraz nauczycielem łaciny i greki w Gimnazjum im. Jana Zamoyskiego w Zamościu. To wówczas włączył się czynnie do pracy społeczno-politycznej.

„Wiadomości z frontu zachodniego i południowego były tego rodzaju, iż kazały się spodziewać lada dzień odwrotu wojsk austriackich także na wschodzie i rozsypania się garnizonów okupacyjnych. Zastanawiano się więc nad tym, jakby zapobiec chaosowi, wywozowi żywności przez ustępujące oddziały (chłopi obawiali się tych ostatnich ewentualnych rekwizycji jak ognia!), a także wywozowi sprzętu wojennego, którego w takim na przykład Zamościu były nagromadzone ogromne ilości. Nie kryjąc się już i nie krępując się, zwołaliśmy zebranie poważniejszych mężów w powiecie dla

zastanowienia się nad tą sprawą. Postanowiliśmy utworzyć straż obywatelską obejmującą cały powiat” – pisał w 1918 r.

80 lat temu został aresztowany Maciej Rataj

To był czas, kiedy Rataj nawiązał kontakt z lokalnym ruchem ludowym PSL „Wyzwolenie”. Z jego ramienia został wybrany w 1919 r. na posła do Sejmu Ustawodawczego. Wtedy przeniósł się już na stałe do Warszawy, by skupić się na pracy parlamentarnej. Donosił o tym z prawdziwym entuzjazmem: „Niezapomniana chwila. Jest Polska, jest sejm – jej przedstawicielstwo. Wtłoczony w masę, czułem się jednak dumny i szczęśliwy, iż jestem jednym z tych, którzy mają budować odrodzone państwo. Ileż rozczarowań i zwątpień musiałem przeżyć później i co do innych, i – mam odwagę to stwierdzić – co do siebie! Sam zapał nie uzdolnia jeszcze do roli budowniczego państwa, nie wystarcza i dobra wola. Trzeba wiedzy i znajomości spraw państwowych, trzeba umiejętności generalnego patrzenia na sprawy”.

Rataj nabywał ją z biegiem czasu, zyskując opinię jednego z najbardziej pracowitych posłów. Jak donosi we wstępie do pamiętników Mateusz Ratyński, w Sejmie Ustawodawczym Rataj został wybrany na wiceprzewodniczącego, a potem przewodniczącego Komisji Konstytucyjnej, stając się jednym ze współtwórców Konstytucji marcowej 1921 r. Wcześniej m.in. z jego inicjatywy doszło do powstania Związku Sejmowego Posłów Ludowych, a następnie Klubu Sejmowego Ludowców. W stronnictwie kierowanym przez Wincentego Witosa zasiadł we władzach ugrupowania w charakterze członka Zarządu Głównego i Rady Naczelnej. Odszedł jednak stamtąd 24 lipca 1920 r. w związku z nominacją na ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego w rządzie Witosa. Szybko odnalazł się w nowej roli i został zapamiętany jako człowiek, który powołał kuratoria oraz zniósł w szkołach kary cielesne, stosowane jeszcze na terenie byłego zaboru pruskiego.

Jednak niebawem powierzono mu funkcję marszałka sejmu. Kiedy obejmował urząd, nie spodziewał się, że wkrótce znajdzie się w niełatwej sytuacji. 16 grudnia 1922 r. doszło do zabójstwa prezydenta Gabriela Narutowicza. Tak utrwalił ten dzień w

swoich pamiętnikach: „Od kardynała wróciłem do sejmu. W kilka minut potem otrzymuję telefoniczną wiadomość od wiceministra Studzińskiego z Prezydium Rady Ministrów, że na pana Narutowicza dokonano zamachu – +ciężko ranny!+. Mam natychmiast jechać na Radę Ministrów. Wzburzony i oszołomiony, jadę autem. Na ulicach ruch zwykły. W prezydium zastaję zebranych ministrów. Chodzą bezradni! Żadnych zarządzeń nie wydano. Dowiaduję się, że Narutowicz zmarł. Żądam od ministra Sosnkowskiego postawienia załogi wojskowej w pogotowiu. Ponieważ nie wszyscy ministrowie przyjechali, jadę na chwilę do Zachęty, gdzie dokonano zamachu. Zastaję zwłoki Narutowicza na ziemi, owinięte w chodnik czy kapę ze stołu”.

Maciej Rataj musiał zacząć szybko działać, by w kraju nie doszło do zamieszek. Na kilka dni, do 22 grudnia, objął funkcję głowy państwa. Powołany przez niego rząd pod kierunkiem gen. Władysława Sikorskiego szybko opanował sytuację. Już 20 grudnia Zgromadzenie Narodowe pod przewodnictwem Rataja wybrało na prezydenta Stanisława Wojciechowskiego. Jednak, jak dowiadujemy się z książki, to nie był jedyny raz, gdy Rataj pełnił funkcję głowy państwa. Takie wyzwanie musiał też podjąć bezpośrednio po przewrocie majowym i wymuszonej rezygnacji Wojciechowskiego. Trwało to od 15 maja do 4 czerwca 1926 r., co opisuje w swoich pamiętnikach; opisuje też początkowy okres rządów Józefa Piłsudskiego, który 2 października 1926 r. został premierem.

„Pamiętniki” parlamentarzysty kończą się na roku 1927. Możliwe, że autor chciał w przyszłości, będąc już na emeryturze, opublikować je, ukazując kolejne lata swojej działalności. Tak się jednak nie stało. Maciej Rataj 21 czerwca 1940 r. został rozstrzelany przez Niemców we wsi Palmiry razem z całą grupą polskich inteligentów.

<https://historia.interia.pl/aktualnosci/news-130-lat-temu-urodzil-sie-maciej-rataj,nld,1108152>

19 lutego 1884 r. we wsi Chłopy, w powiecie Rudki, na ziemi lwowskiej, urodził się Maciej Rataj, wybitny polityk ruchu ludowego, marszałek Sejmu w II Rzeczypospolitej i prezes Stronnictwa Ludowego.

Maciej Rataj /reprodukcja: Piotr Mecik /Agencja FORUM

REKLAMA

Reklama

"Obok Wincentego Witosa był Rataj pierwszoplanową postacią ruchu ludowego, niekwestionowanym przywódcą, wspaniałym mówcą, publicystą o ciętym piórze i szerokich horyzontach () Wywarł wielki wpływ na myśl polityczną ruchu ludowego, na demokratyczną opozycję parlamentarną po przewrocie majowym i na postawy polityczne chłopów w latach trzydziestych" - pisał jego biograf, Arkadiusz Kołodziejczyk.

Ojciec Macieja Rataja posiadał dwuhektarowe gospodarstwo rolne. Maciej po ukończeniu szkoły ludowej uczył się w gimnazjum we Lwowie. Tam wstąpił do Koła Towarzystwa Szkoły Ludowej im. Tadeusza Kościuszki. Był członkiem jego zarządu. Prowadził odczyty dla ludności wiejskiej.

W 1908 roku ukończył filologię klasyczną na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. Właśnie w okresie studenckim prawdopodobnie został członkiem Polskiego Stronnictwa Ludowego (dokładna data jego wstąpienia nie jest znana).

Pracował jako nauczyciel łaciny, greki i filozofii w gimnazjum we Lwowie, był też nauczycielem synów księcia Witolda Czartoryskiego z Pełkiń.

Po rozłamie w PSL, który nastąpił w 1913 r., stanął po stronie Wincentego Witosa. Od 1914 r. był członkiem PSL "Piast".

W 1918 r. przeniósł się do Zamościa, gdzie został nauczycielem w gimnazjum. Tam też związał się z PSL "Wyzwolenie". W styczniu 1919 r. został wybrany posłem do Sejmu Ustawodawczego z zamojskiej listy PSL "Wyzwolenie".

W pierwszym parlamencie odrodzonej Polski pracował w komisjach: oświaty, spraw zagranicznych i konstytucyjnej. W tej ostatniej pełnił funkcję wiceprzewodniczącego, a

następnie przewodniczącego, w dużym stopniu przyczyniając się do opracowania Konstytucji Marcowej (1921) i nowej ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu (1922).

Jako zwolennik zjednoczenia ruchu ludowego był współtwórcą powstałego w październiku 1919 r. wspólnego klubu sejmowego PSL "Piast" i PSL "Wyzwolenie". Objął w nim funkcję wiceprzewodniczącego.

W styczniu 1920 r., po utworzeniu odrębnego klubu PSL "Wyzwolenie" przez działaczy skupionych wokół Stanisława Thugutta, nie wstąpił do niego i pozostał nadal we wspólnym klubie. W konsekwencji wykluczono go z "Wyzwolenia", co spowodowało jego przejście do PSL "Piast".

W okresie wojny polsko-sowieckiej 1 lipca 1920 r. został członkiem Rady Obrony Państwa.

24 lipca 1920 r. objął stanowisko ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego w koalicyjnym Rządzie Obrony Narodowej pod prezesurą Wincentego Witosa. Zajmował się unifikacją organizacji szkolnictwa, podnoszeniem kwalifikacji nauczycieli. Za jego urzędowania powstał Państwowy Instytut Nauczycielski. Rozporządzeniem z 1921 r. Maciej Rataj zniósł kary cielesne w szkołach na terenie byłego zaboru pruskiego.

W wyborach parlamentarnych w listopadzie 1922 r. uzyskał mandat poselski z listy PSL "Piast". 1 grudnia 1922 r. dzięki wsparciu partii centrowych i prawicowych wybrany został marszałkiem Sejmu. Był nim do 1928 roku.

REKLAMA

Po zabójstwie prezydenta Gabriela Narutowicza 16 grudnia 1922 r. jako marszałek Sejmu przejął obowiązki głowy państwa i pełnił je do chwili wyboru Stanisława Wojciechowskiego na prezydenta 20 grudnia.

Był jednym z twórców porozumienia pomiędzy PSL "Piast", Związkiem Ludowo-Narodowym i Chrześcijańską Demokracją, dzięki któremu 28 maja 1923 r. powstał drugi rząd Witosa.

W czasie zbrojnego zamachu stanu, którego dokonał Józef Piłsudski, 14 maja 1926 r. Stanisław Wojciechowski, który zrezygnował z urzędu, przekazał Maciejowi Ratajowi uprawnienia Prezydenta Rzeczypospolitej.

Obowiązki te Rataj pełnił do 4 czerwca, kiedy to władzę przejął od niego Ignacy Mościcki wybrany na prezydenta. Po zamachu majowym, wobec coraz częstszych ataków Piłsudskiego na parlament, starał się bronić, jako marszałek Sejmu, jego niezależności.

W wyborach parlamentarnych w marcu 1928 r. uzyskał ponownie mandat poselski. W Sejmie drugiej kadencji był członkiem komisji budżetowej oraz konstytucyjnej.

W latach 1928-1930 przeszedł na pozycje zdecydowanie opozycyjne wobec rządów sanacji. Reprezentując PSL "Piast" brał udział w tworzeniu Centrolewu. Jak pisze Stanisław Konarski, autor życiorysu Rataja w "Polskim Słowniku Biograficznym", w przeciwieństwie do Witosa, który dopuszczał działania opozycyjne z użyciem siły, Rataj uznawał tylko legalne środki walki politycznej.

Po aresztowaniu we wrześniu 1930 r. Wincentego Witosa, przejął kierownictwo w PSL "Piast".

W wyborach do Sejmu w listopadzie 1930 r. nie zdobył miejsca w parlamencie.

Odegrał dużą rolę w zjednoczeniu ruchu ludowego. Po utworzeniu w marcu 1931 r. Stronnictwa Ludowego wszedł w skład jego Naczelnego Komitetu Wykonawczego. W tym czasie został redaktorem "Zielonego Sztandaru", organu prasowego SL. Funkcję tę pełnił do września 1939 r.

W styczniu 1934 r. w związku z polityczną emigracją Wincentego Witosa, skazanego na karę więzienia w procesie przywódców Centrolewu, zajął jego miejsce w Sejmie. Od lutego 1935 r. pełnił funkcję prezesa NKW SL.

Był przeciwnikiem współpracy stronnictwa z opozycyjnym Frontem Morges, endecją i komunistami. Dopuszczał natomiast współpracę z PPS.

W 1937 r. był przeciwnikiem organizacji powszechnego strajku chłopskiego, sceptycznie oceniając jego szansę na sukces, i w obawie przed rozlewem krwi, do którego w istocie doszło.

17 maja 1939 r. po powrocie do kraju Wincentego Witosa przekazał mu kierownictwo Stronnictwa Ludowego.

Po wybuchu II wojny światowej pozostał w kraju. Zaangażował się w powstanie Głównej Rady Politycznej przy Służbie Zwycięstwu Polski. Jednocześnie dążył do rozwinięcia pracy konspiracyjnej przez SL.

Pod koniec listopada 1939 r. został aresztowany przez Niemców. Na początku 1940 r. został zwolniony. Przeniósł się do Otwocka, wkrótce powrócił jednak do Warszawy i w marcu 1940 r. zorganizował Centralne Kierownictwo Ruchu Ludowego, nad którym przejął zwierzchnictwo. Odrzucił projekt powierzenia mu stanowiska delegata rządu na kraj, widząc jego zbyt słabą pozycję względem konspiracji wojskowej - Związku Walki Zbrojnej.

30 marca 1940 r. został ponownie aresztowany. Osadzono go w więzieniu na Pawiaku.

21 czerwca 1940 r. Maciej Rataj razem z innymi więźniami, wśród których był m.in. Mieczysław Niedziałkowski, został rozstrzelany w Palmirach pod Warszawą.

W 1946 r. jego ciało zostało ekshumowane i uroczyste pochowane na cmentarzu w Palmirach.

Maciej Rataj jest autorem "Pamiętników 1918-1927".

[https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Niepodleglosc_i_Pamiec/Niepodleglosc_i_Pamiec-r2015-t22-n4_\(52\)/Niepodleglosc_i_Pamiec-r2015-t22-n4_\(52\)-s263-290/Niepodleglosc_i](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Niepodleglosc_i_Pamiec/Niepodleglosc_i_Pamiec-r2015-t22-n4_(52)/Niepodleglosc_i_Pamiec-r2015-t22-n4_(52)-s263-290/Niepodleglosc_i)

Rocznica urodzin Macieja Rataja

138 lat temu urodził się Patron naszego gminnego gimnazjum. Myślę, warto przypomnieć jego sylwetkę.

Maciej Rataj przyszedł na świat 19 lutego 1884 r. jako siódme dziecko Józefy i Wojciecha Ratajów. Jego rodzice mieli czteromorgowe gospodarstwo niedaleko Lwowa - we wsi Chłopy, pow. Rudki.

W wieku sześciu lat Maciek rozpoczął naukę w szkole ludowej w rodzinnej wiosce, kontynuował ją w pobliskim Komarnie, a potem został uczniem IV Gimnazjum we Lwowie. W czerwcu 1904 r. z wyróżnieniem zdał egzamin dojrzałości, a następnie rozpoczął studia na Uniwersytecie Lwowskim, wybierając jako kierunek filologię klasyczną.

Obok nauki młody Rataj zajmował się również działalnością społeczną i oświatową. Już w czasie pobytu w gimnazjum angażował się w pracę kółek samokształceniowych, następnie wstąpił do związanego z ruchem ludowym Koła Towarzystwa Szkoły Ludowej im. Tadeusza Kościuszki we Lwowie i prowadził odczyty dla ludności wiejskiej. Po ukończeniu studiów w 1908 r. podjął pracę nauczyciela łaciny, greki i filozofii w macierzystym IV Gimnazjum. W 1913 r. wyjechał wraz z żoną do Pełkiń pod Jarosławem, gdzie objął obowiązki nauczyciela synów księcia Witolda Czartoryskiego. We wrześniu 1918 r. przeniósł się do Zamościa, by zostać nauczycielem w Królewsko-Polskim Gimnazjum Męskim.

Rataj aktywnie działał na rzecz budowania zrębów niepodległości Polski: w 1918 roku brał udział w wiecu niepodległościowym zorganizowanym w Zamościu, przemawiał na

spotkaniach, organizował Straż Obywatelską, a także publikował na łamach "Gazety Zamojskiej".

W styczniu 1919 r. został wybrany na posła do Sejmu Ustawodawczego z zamojskiej listy PSL "Wyzwolenie". W pierwszym parlamencie odrodzonej Ojczyzny pracował w komisjach: oświaty, spraw zagranicznych i konstytucyjnej. W dramatycznym okresie wojny polsko-bolszewickiej został członkiem Rady Obrony Państwa. i objął stanowisko ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego.

1 grudnia 1922 r. Maciej Rataj wybrany został marszałkiem Sejmu, a po zabójstwie prezydenta Gabriela Narutowicza - 16 grudnia 1922 r. przejął obowiązki głowy państwa. Ponownie przejął obowiązki Prezydenta Rzeczypospolitej w dniu 14 maja 1926 r., w czasie zbrojnego zamachu stanu dokonanego przez Józefa Piłsudskiego. W okresie rządów sanacji -po aresztowaniu we wrześniu 1930 r. W. Witosa, W. Kiernika i innych przywódców - kierował krajową organizacją PSL "Piast", a marcu 1931 r. został redaktorem opozycyjnego "Zielonego Sztandaru". Jako jeden z niewielu prominentnych polityków pozostał w kraju po wybuchu II wojny światowej i zaangażował się w działania Głównej Rady Politycznej przy Służbie Zwycięstwu Polski. Za działalność konspiracyjną został dwukrotnie aresztowany przez Niemców, następnie rozstrzelany 21 czerwca 1940r. Jego ciało ekshumowano i uroczystie pochowano w 1946 r. na cmentarzu w Palmirach.

Droga życiowa Macieja Rataja wiedzie od biednej kresowej wsi, poprzez koleje szczeble edukacji, pracę nauczycielską, działalności społeczną i polityczną, aż do najwyższych funkcji i zaszczytów państwowych. Swej patriotycznej postawy nie zawahał się potwierdzić i przypłacić życiem. Chciałbym mieć nadzieję, że sylwetka i działalność Patrona jest i będzie w przyszłości wyrazistym drogowskazem dla naszej gimnazjalnej młodzieży.

https://ossolineum.pl/wp-content/uploads/2019/12/8_Maciej-Rataj-we-wspomnieniach_3_1993.pdf   MATERIAŁY

<http://niezniknelo.pl/OK2/publicystyka/instytucja-zastepstwa-prezydenta-rp-w-tradycji-konstytucyjnej-polski-miedzywojennej-i-powojennej/1/index.html>

<https://historia.org.pl/2021/09/03/historia-stanow-wyjatkowych-w-polsce-ile-razy-stany-nadzwyczajne-byly-wprowadzane-w-naszym-kraju/>